

TOPONÍMIA DELS POBLES VALENCIANS

RAFAL

LA VEGA BAJA

**AYUNTAMIENTO
DE RAFAL**

INSTITUT CARTOGRÀFIC VALENCIÀ

ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA
SECCIÓ DE ONOMÀSTICA

COORDINACIÓN Y GESTIÓN
Unidad de Recursos Lingüístico-técnicos

RECOPIACIÓN Y TEXTO
Francisco Marco Torres

GRAFISMO
Esperança Martínez Molina

© Acadèmia Valenciana de la Llengua

Colección: Onomàstica
Serie: Toponímia dels Pobles Valencians
Rafal, 205

Editado por: Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua
Av. de la Constitució, 284
46019 Valencia
Tel.: 963 874 023
Direcció electrònica: avl@gva.es

Con la colaboración del Ayuntamiento de Rafal

ISBN: 978-84-482-6135-1
Depósito legal: V-3051-2016

Impresión: gràfiques vimar

www.avl.gva.es

RAFAL

El municipio de Rafal es uno de los más pequeños de la Comunidad Valenciana. El término municipal, con una extensión de 1,5 km², está rodeado por Orihuela. El relieve se caracteriza por ser una superficie plana, que se corresponde con el llano aluvial de la vega del Segura.

El topónimo *Rafal* proviene del árabe *rahal*, 'casa a las afueras'. Rafal fue una alquería musulmana propiedad de Aben Hudiel, visir de Murcia, quien la donó a Fernando III de Castilla en 1242. Tras la sentencia arbitral de Torrellas, Rafal pasó a la Corona de Aragón. En la Edad Media la lengua predominante en la comarca era el valenciano, hasta que la repoblación de castellanos posterior a la expulsión de los moriscos dió paso al castellano como lengua predominante.

A finales del siglo XVI, Rafal se convirtió en señorío; el primer señor de Rafal fue Gaspar García de Lasa. Este cedió el señorío a su hija María tras su matrimonio con Jerónimo Rocamora. El 14 de junio de 1636 el rey Felipe IV otorgó a Rafal la independencia de Orihuela, y nombró a Jerónimo Rocamora primer marqués de Rafal.

El marqués concedió pequeñas parcelas mediante contratos enfiteúticos, que permitían a los agricultores trabajar la tierra a perpetuidad a cambio de no poder vender ese privilegio a foráneos y dar al marqués una quinta parte de la cosecha. De toda la finca, una cuarta parte la explotaba el marqués. A lo largo del siglo XIX, con la aprobación de las leyes abolicionistas, los arrendatarios enfiteúticos pasaron a ser propietarios de sus tierras, mientras que el marqués se quedó con la cuarta parte. Tras el fallecimiento en 1929 de Isabel Manuel de Villena y Álvarez Bohorques, marquesa de Rafal, sus hijos dividieron la finca en cuarenta parcelas, adquiridas mayoritariamente por vecinos del municipio. De esta forma se acabó con cualquier vinculación de propiedad del marquesado con Rafal.

El origen del núcleo urbano se sitúa alrededor de la iglesia, pero en las dos últimas décadas la fisonomía del pueblo ha cambiado totalmente debido al desarrollo urbano que se ha producido en toda la comarca. Durante el siglo XIX Rafal tenía medio millar de habitantes; en 1930 llegó a los 1 103. Esta cifra se dobla en 1981, con los 2 137 habitantes; pero el mayor crecimiento se ha producido en los últimos años: en 2015 hay 4 138 habitantes censados. Lo mismo ocurre con la distribución de los sectores económicos de la población, que estaban repartidos hasta los años noventa entre la agricultura, las empresas textiles y conserveras y la construcción. En los últimos años la construcción ha absorbido a los otros sectores.

RAFAL

El municipi de Rafal és un dels més menuts de la Comunitat Valenciana. El terme municipal, amb una extensió d'1,5 km², està envoltat per Oriola. El relleu es caracteritza per ser una superfície plana, que es correspon amb el pla al·luvial de la vega del Segura.

El topònim *Rafal* prové de l'àrab *rahal*, 'casa als afores'. Rafal fou una alqueria musulmana propietat d'Aben Hudiel, visir de Múrcia, que la va donar a Ferran III de Castella en 1242. Després de la sentència arbitral de Torrellas, Rafal va passar a la Corona d'Aragó. En l'Edat Mitjana la llengua predominant a la comarca era el valencià, fins que la repoblació de castellans posterior a l'expulsió dels moriscos va donar pas al castellà com a llengua predominant.

A finals del segle XVI, Rafal es convertí en senyoriu; el primer senyor de Rafal fou Gaspar García de Lasa. Este va cedir el senyoriu a la seua filla Maria després del seu matrimoni amb Jerònim Rocamora. El 14 de juny de 1636 el rei Felipe IV atorgà a Rafal la independència d'Oriola, i nomenà Jerònim Rocamora primer marquès de Rafal.

El marquès va concedir xicotetes parcel·les per mitjà de contractes emfitèutics, que permetien als agricultors treballar la terra a perpetuïtat a canvi de no poder vendre el privilegi a forans i donar al marquès una quinta part de la collita. De tota la finca, una quarta part l'explotava el marquès. Al llarg del segle XIX, amb l'aprovació de les lleis abolicionistes, els arrendataris emfitèutics van passar a ser propietaris de les terres, mentre que el marquès se'n va quedar la quarta part. Després de la mort en 1929 d'Isabel Manuel de Villena y Álvarez Bohorques, marquesa de Rafal, els seus fills van dividir la finca en quaranta parcel·les, adquirides majoritàriament per veïns del municipi. D'esta manera es va acabar qualsevol vinculació de propietat del marquesat amb Rafal.

L'origen del nucli urbà se situa al voltant de l'església, però en les dos últimes dècades la fisonomia del poble ha canviat totalment a causa del creixement urbà que s'ha produït en tota la comarca. Durant el segle XIX Rafal tenia al voltant del mig miler d'habitants, i va arribar als 1.103 en 1930. Esta xifra es duplicà en 1981, amb els 2.137 habitants; però el creixement més important s'ha produït en els últims anys: en 2015 hi ha 4.138 habitants censats. El mateix ocorre amb la distribució dels sectors econòmics de la població, que estaven repartits fins fa vint anys entre l'agricultura i les empreses tèxtils i conserveres i la construcció. En l'actualitat la construcció ha absorbit els sectors restants.

Orografía

Hoyo de la Capitana

Hidrografía

Acequia del Mudamiento

Arroba de Alginet

Arroba del Cortijo

Azarbe de Millanares

Azarbe de Rosa Mazón

Azarbe Nueva de Olivares

Brazal de la Carretera

Brazal de Lonsordo

Brazal de los Barracones

Brazal de Olivares

Brazal de Sánchez

Brazal del Sayonar

Depósito de Agua

Parada de Fons

Parada de Jacinto Roca

Parada de Juan González

Parada de la Balsa

Parada de la Cruz

Parada de Olivares

Parada del Calvario

Parada del Sayonar

Poblamiento

Barrio de Migalos

Casa de la Habana

Casa de la Palanca

Casa de los Parres

Casa de los Sesé

Casa de Moleras

Casa del Alto

Casa del Copo

El Calvario

Lo Almodóvar

Los Panchos

Rafal

Partidas y parajes

El Alto

El Barrio

El Molino

El Perdido

El Rompimiento

La Casetera

La Habana

La Rellana

Las Cabilas

Las Carolinas

Los Bigornias

Los Salinas

Olivares

Vías de comunicación

Antiguo Camino de San
Bartolomé
Camino de Millanares
Camino de Olivares
Camino del Sayonar

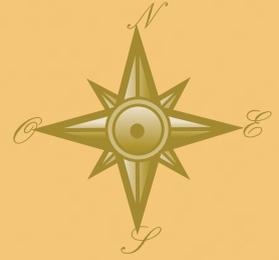
Carretera de Almoradí
Carretera de Callosa de Segura
Carretera Nueva
Senda de la Losa
Senda del Alto

Otros lugares de interés

Cementerio
Centro Escolar

Instalaciones Deportivas
Polígono Industrial

TÉRMINO DE ORIHUELA

TÉRMINO DE ORIHUELA

La Vega Baja

